

Däverluren

MEDLEMSSKRIFT FÖR VÄRMLANDS HEMBYGDSFÖRBUND Nr 2/2012

Bråtarna i Skived

Forshaga hembygdsförenings hembygdsgård

NUMMER 2, 2012

ANSVARIG UTGIVARE

Karl-Axel Branzell

054-21 82 59

REDAKTIONSGRUPP

Berit Juhl

0560-10854

berit.juhl@tyfonmail.se

Peter Olausson

0533-310 24

lassevander@hotmail.com

GRAFISK FORM

KM IDÉ/Kjell Sundström

0565-303 20

kjell@km-ide.se

FOTOGRAF

Anges när denne är känd

PRENUMERATION

Helår 100 kr

ANNONSPRISER

1/1 sida 1 500 kr

1/2 sida 750 kr

1/4 sida 380 kr

1/8 sida 190 kr

Färdiga annonser skickas i pdf-format till:

kjell@km-ide.se

PLANERADE UTGIVNINGSDATUM 2012

Nr 3: 5 oktober

Nr 4: 14 december

MANUSSTOPP

Nr 3: 31 augusti

Nr 4: 2 november

TRYCK

RAMSTRÖMS TRYCKERI AB SUNNE

FRAMSIDAN

Förshaga hembygdsförenings hembygdsgård,
Bråtarna i Skived. Foto: Kjell Sundström.

INNEHÅLL

3 Ordföranden har ordet

Karl-Axel Branzell

4 Värmlands Hembygdsförbunds årsstämma

Kaj Röhs

6 Alla dessa spelmän

Linnea Börjars

7 Hembygdsmöte i Ransby

Maria Ivansson, Torsby Turistråd

8 Lyckad kyrkogårdsdag i Östra Ämtervik

Peter Olausson

12–13 Info från förbundet

Redaktionen

14 När Värmland (och Dalsland) var norskt

Peter Olausson

15 Thorsby, Alabama – en 110-åring på festhumör

Ola Myrvold, översättning Alf Brorson

16 Pråmdragningen på Kölaälven pågick under 40 år

Nils-Olof Bålstad

17 Finngårdarna på Finnskogen

Monica Björklund

19 Fastings marknad 1689–1903

Bernt Stenberg

20 Beträktelse över prebendepastor John Börjeson

Moa Jonsson, Hammarö hembygdsförening

22 Om några orter vid Nordmarksbergs gruvor

Jan Kruse, Nordmarks hembygdsförening och Gruvmuseum

24 Lekvattnets hembygdsförening 90-årsjubilerar

Lekvattnets hembygdsförening

I Lekvattnets hembygdsförening pågår förberedelserna för det stundande 90-årsjubileet i augusti. Lär mer på sista sidan.

Manusstopp för nummer 3, 2012 är 31 augusti. Skicka manus och bilder till kjell@km-ide.se

Ordföranden har ordet

Söndag morgon, värmen från lördagsbrasan sprider sig fortfarande från den öppna spisen. Gråväder. Igår var jag i Östra Ämtervik på kyrkogårdsvandring, en mycket inspirerande och välorganiserad dag som är värd en efterföljd.

Tidigare under veckan besökte jag Ransby där hembygdsföreningarna, Finnkulturcentrum och representanter för turistorganisationerna hade möte. Jag informerade om Värmlands hembygdsförbunds planer att starta ett projekt för renovering och underhåll av rökstugorna i Värmland. Förslaget mottogs mycket positivt och Gunilla Axelsson från Röjdåfors anmälde sig och var villig att ställa upp i en projektgrupp.

Beslutet att arbeta för rökstugorna togs på förbundets årsstämma i Skived. Där även beslut togs att arbeta för samordning av information kring pilgrimslederna. Ett stort tack till Forshaga hembygdsförening för det välorganiserade mötet.

Mina tankar går till avgående Gun Gustavsson som efterträdde sin avlidne make Tord Gustavsson i styrelsen. Årsmötet var också en start för samverkan med Visit Värmland och turistnäringen i länet. Vi ser nu fram emot ett arbetsamt och för hembygdsrörelsen positivt år.

Karl-Axel Branzell
Ordförande

PS.

Alla ni som sökt bidrag till *Hus med historia* och inte fått någon utdelning. Skicka in ansökningarna riktat till Kulturfondmiljö Värmland, Länsstyrelsen i Värmland samt en kopia till VHF:s kansli i Brunskog.

DS.

POST- och BESÖKSADRESS
Värmlands Hembygdsförbund
Skutboudden
671 94 BRUNSKOG

Kansliets telefonfunder:
Måndag–fredag 10.00–12.00
tel. 0570-522 09
fax. 0570-523 88
Karl-Axel Branzell 070-330 01 56
kansliet@hembygdvarmland.se
www.hembygdvarmland.se
PlusGiro 512602-4
Bankgiro 5666-5516
Org. nr. 873200-7706

Alla är välkomna!

Redaktionsgruppen tar med varm hand emot artiklar och bilder för publicering i Näverluren. Kanske har det hänt något speciellt i just din förening. Skriv gärna om detta och skicka till oss.

Skriv i Word, bilderna skickas separat och ange fotografens namn samt en bildtext. Tyvärr har vi ingen möjlighet att ta emot handskrivna manus. Däremot kan vi skanna in vanlig foton.

Hälsningar
Redaktionsgruppen

Värmlands Hembygdsförbunds årsstäm

Kaj Röhs. Foto: Kjell Sundström.

Årsstämma hölls detta år vid hembygdsgården i Forshaga. Som före detta skivedsbo så vet jag ju att det heter Skived och Bråtarna där hembygdsföreningen har sitt näste. Forshaga hembygdsförening stod för arrangemanget och det hade de lyckats med till fullo. Kaffe och smörgås vid ankomst samt registrering och senare en välsmakande lunch bestående av pannbiff, potatis och sallad som fyllde våra magar. Ett stort tack till Forshaga hembygdsförening.

STÄMMOFÖRHANDLINGARNA öppnades med att välkomsthälsning framfördes till stämmodeltagarna av sittande ordförande K-A Branzell. Angelica Rage, kommunalråd i Forshaga fick efter inledning ordet och hon hälsade deltagarna välkommen till en välmående kommun med ca. 11 300 innevånare varav ca. 5 000 pendlar och har sin arbetsplats i Karlstad. De tidigare stora industrierna som fanns i Forshaga och gav arbete har lagts ner och kvar finns endast Stora Enso med viss verksamhet. Angelica talade om vikten att ha en aktiv hembygd rörelse i dagens globaliserade samhälle och riktade ett speciellt tack till hembygdsföreningen i Forshaga för det arbete de lägger ner inom verksamheten. Där efter följde parentation som leddes av K-A Branzell.

GUNNAR TÖRNQVIST valdes till ordförande för årsstämman, Kaj Röhs till sekreterare och Nils Larsson samt Svante Ahrén till protokolljusterare. Röstlängden fastställdes, stämmans stadgeenliga utlysande godkändes av årsstämman samt att dagordningen fastställdes. Verksamhetsberättelse, bokslut samt revisionsberättelse upplästes av ordförande samt kassör. Efter att ha hört revisionsberättelsen godkände stämman bokslutet.

Angelica Rage, kommunalråd i Forshaga kommun.

Årsstämman beslutade att bevilja ansvarsfrihet för VHF:s styrelse.

TILL NY STYRELSE för hembygdsförbundet valdes: Ordförande Karl-Axel Branzell. Ledamöter: Jan Bäckström, Peter Olausson, Kent Wallin, Maud Mithander, Axel Fornander, Jan Bondesson och Bengt Stjernlöf. Nya ledamöter för två år är Marian Väpnargård samt Kaj Röhs. Vidare valdes vid efterföljande konstituerande möte Jan Bäckström till vice ordförande, Kent Wallin till kassör samt Kaj Röhs till sekreterare. Till arbetsutskottet (AU) valdes K-A Branzell (ordförande och sammankallande), Jan Bäckström, Kent Wallin, Peter Olausson samt Kaj Röhs.

BLOMMOR ÖVERRÄCKTES till Gun Gustavsson som på egen begäran avgått ur styrelsen. Stipendium ur Sven Hellqvists minnesfond och blommor utdelades till Maria Andersson Föreningen Nordmarksstugan i Töcksfors för arbete med föreningens framtidsatsning. Stina Hellqvist mottog medalj i silver **För lång och trogen tjänst i hembygd rörelsen**. Stämmans ordförande tackade för att han och sekreteraren fått förtroendet att leda årsstämman och lämnade

Kaj Röhs. Hembygdsförbundets sekreterare.

över klubban till ordinarie ordföranden. Stämman avslutades med unison sång, *Värmlandsvisan*, under ledning av Maud Mithander.

TOMAS LÖVGREN, från Föreningen Sveriges Infanteribrigadmuseum (FSIV), höll en intressant genomgång av det projektet som utmynnat i byggandet av **Brigadmuseet i Karlstad**. I basutställningen kommer att beskrivas **Infanteribrigaden, den svenske infanteristen i krigets skugga**. Senare visas den **Indelte soldaten**, och här kommer ca 15 000 bilder att vara tillgängliga inlagda i ett register som kan användas för släktforskning.

CHRISTINA LUNDQVIST ordförande för **Visit Värmland (VV)** höll ett anförande och presenterade Visit Värmland och vad det står för samt vilka intressen hembygdsföreningarna och VV kan ha gemensamt. Rökstugor är några objekt, Pilgrimsleder samt de hembygdsgårdar och samlingar som finns runt om i Värmland är tänkbare turistmål.

BENGT STJERNLÖF redogjorde om projektet **Järnets Väg** som bildades 2011. Pengar har sökts för att sätta upp informationstavlor och skyl-

Marian Väpnargård. Ny ledamot i styrelsen.

Stämman hölls i logen på Forshaga hembygdsförenings hembygdsgård, Bråtarna.

tar. Vidare har Kristinehamns hembygdsförening sökt ett bidrag på 1,4 miljoner från LEADER, ansökan ligger f. n. hos Länsstyrelsen i Värmland. Kersti Berggren från Värmlands Museum och representant för Finnkulturcenter i Torsby berättade om EU-projektet som utmynnade i boken *Möte Med Finnskogar*, en guidebok med beskrivning och kartor över rökstugor i Värmland, Norge, Närke och Dalarna.

PILGRIMSLEDERNA. Ett förslag

finns om att samordna informationen om pilgrimslederna och att göra dessa mer synliga. Flera hembygdsföreningar har redan pågående verksamhet som syftar till att röja samt skylta delar av pilgrimsleder och detta bör koordineras. K-A Branzell föreslog att VHF går ut med ett upprop till hembygdsföreningarna om att bilda en arbetsgrupp för vidare arbete med pilgrimslederna vilket stämman beslutade skall utföras. Peter Olausson berättade om ett projekt **Kyrkogårdar och gravvårdar** som

har som mål att dokumentera kyrkogårdar och gravvårdar med kulturhistoriskt intresse. Seminarium i ämnet kommer att hållas.

AVSLUTNINGSVIS berättade Jan-Erik Berglund, ordförande i Forshaga hembygdsförening, lite om platsen och verksamheten som bedrivs. Därefter avslutades aktiviteterna med en stor och varm applåd till det välordnade arrangemanget och speciellt tack till Forshaga hembygdsförenings medlemmar och styrelse. 🐦

Maria Andersson, Föreningen Nordmarksstugan, Karl-Axel Branzell och Stina Hellqvist, Ransätters hembygdsförening.

Stämman avslutades med *Värmlandsvisan* under ledning av Maud Mithander.

Alla dessa spelmän

– tre spelmanstraditioner i sommarens upplaga

Linnea Börjars

Alf Börjars spelar fiol på Kvarntorp. Foto: Linnea Börjars.

Som ni tidigare har kunnat läsa om i Näverluren så kommer ett nytt kulturarsprojekt att ta form på ett antal värmländska hembygdsgårdar i sommar. Projektet har i denna pilotomgång landat i att tre spelmanstraditioner dokumenteras och presenteras i de bygder musiken kommer från.

HEMBYGDSGÅRDARNA där besökare i sommar kommer kunna lyssna på tonerna av lokal folkmusik och läsa om de traditionella spelmännen och deras musik är Mangskogs hembygdsgård, Köla Stämmas hembygdsgård samt på tre finngårdar i Lekvattnet. Det var där som idén till projektet föddes för ett år sedan. Såväl Karmenkynna som Kvarntorp och Ritamáki kommer få ett varsitt exemplar av skivan med musik från bygden och informationsmaterial.

ALF BÖRJARS OCH CLAES HALLGREN, båda från övre Fryksdalen, representerar spelmanstraditionen från de södra finnbygderna, åkte en regnig fredag i april till studion Soundic i Ekshärad för att spela in sitt material till projektet.

– Det gick riktigt bra. Vi tog de flesta låtarna på första tagningen, säger Alf Börjars som även erkänner att det lika gärna hade kunnat bli många omtagningar. Speciellt när tankarna i slutet av låten började snurra kring hur bra det gått hittills och att det nu gällde att inte dabba sig.

RESULTATET KOMMER man kunna lyssna till på hembygdsgårdarna under sommaren med start efter midsom-

Hemester

Att på sin semester vara turist i sina hemtrakter, är ett relativt nytt fenomen inom turismbranschen. Alla dessa spelmän hoppas kunna skapa förutsättningar för trevliga utflykter i sommar, till Arvikatrakten och Finnskogen.

mar. För att även kunna erbjuda en liveupplevelse av Alla dessa spelmän arrangeras en spelmansafton på en hembygdsgård i varje bygd, där spelmännen spelar och berättar om musikens historia samt sin egen relation till den. Klas Anders Haglund, ordförande i Värmlands spelmansförbund och innehavare och Zorns silvermärke, reflekterar kring hur musiken, liksom all kultur, är i ständig förändring.

– Även om musiken är nedtecknad lokalt och kan härledas till ett speciellt område så är vi som spelar den ”barn av vår tid” och har med oss själva och vår egen smak in i de tolkningar och de framföranden vi gör av musiken. Så var det också förr, är jag säker på. Vi är präglade av massa influenser genom kontakter med omvärlden.

DETTA LEDER TILL att samma musik fast med nyansskillnader ofta går att hitta på flera platser. Musiker umgås, spelar ihop och lyssnar på varandra och på så vis sprids melodierna över landet och ibland även över landsgränser. I Alla dessa spelmän är förhoppningen att folkmusiken ska göras mer lättillgänglig för gemene man samt turister som besöker Sverige genom att finnas ute på hembygdsgårdarna. Så ta nu tillfället i akt i sommar och turista i ditt eget närområde! Värmland har mycket att bjuda på. 🐦

Spelmansafton på hembygdsgård

Mangskog. 8 juli 18.00. William Olsson, en av *Alla dessa spelmän*, spelar dragspelslåtar på hembygdsgården.

Lekvattnet. Alf Börjars och Claes Hallgren, två av *Alla dessa spelmän*. Ännu ej fastställt datum.

Köla. Klas Anders Haglund, en av *Alla dessa spelmän*. Ännu ej fastställt datum.

Hembygdsmöte i Ransby

Maria Ivansson, Torsby Turistråd

Hembygdsföreningarna i Norra Värmland träffas en gång per år för att diskutera program och andra frågor inför sommarsäsongen. Torsby kommun och Torsby Finnkulturcentrum deltar varje år. Årets träff var förlagd till Café Utmark i Ransby. Gunilla Boquist berättade om hembygdsgården och den välkända Ransbytapeten. Mötesdeltagarna fick även möjlighet att göra en rundvandring inom området. Karl-Axel Branzell berättar att en arbetsgrupp har bildats. De skall undersöka möjligheterna att göra en samordning kring frågor som gäller de värdefulla rökstugorna som finns på hembygdsgårdarna i Värmland.

Inledning

Mats Olsson, Torsby kommun, hälsade välkommen till mötet och Gunilla Boquist välkomnade till Café Utmark och berättade kort om Pilgrimstapeten.

Värmlands Hembygdsförbund

Ordförande Karl-Axel Branzell berättade om sin vision om att göra rökstugorna i Finnskogen till ett världsarv. Även Visit Värmland och Länsstyrelsen har visat intresse för detta. Värmlands Hembygdsförbund och Värmlands Museum genom Finnkulturcentrum tar initiativet och gör en förstudie som sedan ska leda till en projektansökan.

Torsby Finnkulturcentrum

Monica Björklund och Kersti Berggren tog upp fyra punkter: Inventering, En levande finnskog, Finnskogen natur- och kulturpark samt broschyrer. Värmlands Museum och Värmlands hembygdsförbund håller på med en inventering av hembygdsrörelsens byggnader, Hus med historia. De har fått många svar och utredningen ska vara klar till hösten. "En levande finnskog" är det lyckade projektet som avslutades i oktober. Resultatet av det ledde till det nya projektet "Finnskogen natur- och kulturpark", ett samarbete mellan Norge och Sverige. Det finns redan fyra liknande parker i Norge. Torsby kommun har beslutat gå in med pengar och en uppvaktning hos länsstyrelsen förbereds samt skrivelser på ministernivå. Den 31 maj är det öppet möte kring en natur- och kulturpark i Finnskogen. När det gäller broschyrer så har Finnkulturcentrum och Värmlands Museum möjlighet att stötta om någon vill göra en broschyr över en hembygdsgård/finngård. Två broschyrer har redan gjorts, om Karmenkynna och Ritamäki.

Torsby kommun

Mats Olsson berättade om EU-projektet finnskogarna.com som är inne på sista året. Där ingår Gävleborg, Dalarna och Torsby och det går ut på att göra finnskogen till ett varumärke, starta företag, utveckla paket och marknadsföra på webben m. m. Enligt Mats händer det mest i Torsby, nästa vecka är det t. ex. en guideutbildning med 19 deltagare.

Hembygdsföreningarna

Sune Lekemark, Lekvattnets hembygdsförening informerade om att finngårdarna Karmenkynna, Kvarntorp och Ritamäki har öppet som vanligt juni-aug. De har valborgsmässofirande vid Karmenkynna, Medeltidsmarknad 1-3/6, midsommarfirande, och på Hembygdens dag 11/8 firar hembygdsföreningen 90-årsjubileum. Han meddelade även att det inte blir någon Rottnarajd i år. När det gäller Torsby kommuns planer på vindkraftverk tycker han inte att det passar i en natur- och kulturpark, eller i närheten av finngårdarna.

Gunnel Axelsson, Solör-Värmland Finnkulturförening berättade om en vandring med guide på Hultberg 18/6 och att de ska vara med på finnskogsfestivalen, finnskogsdagarna i Svullrya, Norge, samt anordna en poesidag på Abborrtjärnsberg 29/7.

Inga-Greta Lindblom, Vitsands hembygdsförening, har hemvändardagen 28/7, som lockar allt fler besökare. Den arrangeras ihop med Vitsands IF. Hembygdsgården är öppen onsdagar och söndagar i juli. Vidare anordnas en kvarndag i Kristinefors.

Dan Persson, Östmarks Hembygdsförening berättade att de fokuserar på arrangemang. Viskvällarna har anordnats sedan 1968, i sommar är det alltså 45:e säsongen. Viskvällarna anordnas 13 och 20 juli som är början och slutet på Östmarksveckan som även innehåller "Grällecruising", livdjursauktion, utställning, loppis m. m. Han efterlyste även fler träffar på olika hembygdsgårdar, och fick medhåll från flera håll.

Berit Juhl, Fryksände Hembygdsförening, informerade om hönsbytardagen 2/6 och nyheten om att förtenna kopparföremål lördagen 19/5.

Torleif Styffe, Dalby Hembygdsförening, nämnde sommarfesten 8/7 med bland annat Björn Sandborgh, viskvällarna och Gräsbricksmarschen som är 28, 14 eller 3 km lång. Vidare har de sommarmarknad och loppis.

Lena Henriksson, Turistbyrå, meddelade som avslutning att vårmötet med hembygdsföreningarna även i fortsättning ska hållas ute på de olika hembygdsgårdarna. Hon påminde även om att Turistbyrån vill ha in alla evenemang som händer för att kunna lägga in på www.torsby.se och www.varmland.se och därmed tipsa turister och andra. ☺

LYCKAD KYRKOGRÅRSDAG I ÖSTRA ÄMTERVIK

Av Peter Olausson. Foto: Marie Söhrman och Kjell Sundström.

Fullsatt i Östra Ämterviks församlingshem.

Lördagen den 21 april genomfördes konferensdagen *Kyrkogårdarnas kulturhistoria*, ett samarrangemang mellan Värmlands Hembygdsförbund, Karlstads stift och Östra Ämterviks församling. Dagen lockade över 40 personer från trädgårdspyssel och annat vårarbete men just den här dagen inbjöd knappast till så mycket utevistelser. Snön hade kommit över natten och låg ett par centimeter djup över Fryksdalens höjder och dalar på morgonen. Vinden var isig. Då passade det alldeles utmärkt att dra sig in i sockenstugan kloss intill Östra Ämterviks kyrka för en dags överläggningar kring angelägna ting.

Att döden är en del av livet och kyrkogårdarna därmed något som angår alla är ju en trivial sanning. Över tids- och kulturgränser har vi människor valt att begrava våra avlidna med ceremonier och på ställen där människor samlats av olika skäl. Så var det i hednisk tid i Norden och

så har det också varit sedan kristendomen anlände till vårt land för omkring tusen år sedan. Området kring kyrkorna kom att bli gemensam begravningsplats för hela socknen och därmed föremål för beslut om hur platsen skulle planeras och utnyttjas. Det blev i högsta grad angeläget under 1800-talet, när en kraftigt ökande befolkning och introduktionen av familjegravar – många köpta för att användas under evärdelig tid – gjorde att utrymmesbehoven ökade. Regler och lagstiftning blev allt mer detaljerade och rigorösa, i en utvecklingslinje ända fram till våra dagar. Nu lever vi med en särskild begravningslag, jämsides med annan samverkande lagstiftning.

Sintram i Sunne

Att så många dök upp till konferensdagen visar att kyrkogårdarna inte bara uppfattas som en privat angelägenhet, utan i hög grad tillhör samhällets (och Värmlands kulturarv.

Det var också ett tema som flertalet av föreläsarna tog fasta på. Efter inledande välkomstord av komminister Joakim Leroy berättade Arne Persson om sina mångåriga erfarenheter av livet på och kring kyrkogården, detta i sin egenskap av f. d. kyrkogårdschef i Sunne. Utöver alla praktiska frågor kring gräsytor, bevattning, gravöppningar m. m. berörde Arne möjligheterna att lyfta fram platsen som ett kulturhistoriskt och lokalhistoriskt besöksmål. Han har själv guidat under många vandringar på kyrkogården och kunnat berätta om lokala kändisar som ligger begravda på platsen och om deras levnadsöden, i Sunne rör det sig bl. a. om förebilder till såväl Rik-Ola och den stolta Britta i Gyllby från F A Dahlgrens *Värmlänningarna* som till den elake brukspatronen Sintram, han som enligt berättelsen förledde kavaljeren Gösta Berling till många dumheter i Selma Lagerlöfs stora roman. Köpmannen och hembygdsforskaren

Komminister Joakim Leroy hälsar välkommen.

Arne Persson f. d. kyrkogårdschef i Sunne församling.

Nathan Hedin – expert bl. a. på allmogurmakeri – är en annan intressant fryksdaling med sten på kyrkogården, liksom förstås historieskrivaren Anders Fryxell och majoren Svante Pålsson. Den senare känner vi som mannen som – tillsammans med sin familj – skapade den berömda parken vid Rottneros efter andra världskrigets slut. Arne Persson exemplifierade Sunnes kyrkogårds sevärdheter med skildringar av både fattiga och rika, män och kvinnor, luffare och predikanter. Efter sin pensionering har han nu fått i uppdrag att arbeta fram en bevarandeplan för kyrkogården, ett arbete som också kommer att innefatta kyrkogårdarna i Östra och Västra Ämtervik liksom i Gräsmark.

Bevarandeplaner

Bevarandeplaner är ett nytt begrepp i de här sammanhangen. Vad det står för och hur man arbetar för att systematiskt dokumentera det som är värt att värna för framtiden berättade Maud Forsberg om under konferensdagen. Maud är antikvarie med egen

konsultverksamhet, som på Karlstads stifts uppdrag arbetat intensivt med sådant planarbete under några års tid. Hon har bl. a. varit drivkraft i arbetet med bevarandeplaner för kyrkogårdarna i Arvika, Jösse-Ny, Älgå och Hammarö. Det senaste större projektet i stiftet har genomförts för Säftebygdens tretton kyrkogårdar. Här har församlingen haft antikvarien Karin Myhrberg anställd fram till och med mars månad i år. Rapporten hade inte hunnit i tryck till konferensdagen, men kommer i färdigt skick att omfatta över 200 sidor.

Med hjälp av en bevarandeplan får kyrkogårdsförvaltningarna ett underlag när de skall fatta beslut om kyrkogårdarnas murar, portar, vägar/stigar, häckar och gravar. Maud Forsberg berättade om hur en bevarandeplan kan byggas upp, utifrån den handbok som kyrkan centralt utarbetat. Planerna som hittills skapats innefattar en beskrivning över platsens geografi och historiska utveckling fram till nuet. Olika typer av värden lyfts fram: sådant som alléer,

murverk, stigluckor, symboler m. m. De gravar som innefattas av grusfyllda ramar brukar uppmärksammas, liksom järnstaketerna runt gravarna – och förstås de (relativt fåtaliga) äldre liggande hållarna. Gravstenar i kalksten eller sandsten hör till det som brukar noteras, liksom järnkorsen i smide eller gjutjärn. Dessutom lägger man stor vikt över hur inskriptionerna är utformade, inte minst vad de säger om yrken och titlar. I den ena bygden dominerar hemmansägarna, i den andra – med mer maritim historia – kan det vara skeppare eller sjömän. Kvinnors titlar är fåtaliga, vilket också säger en hel del om det samhälle i vilket de levde.

Stöd för planarbetet

När en plan görs upp blir såväl konsthistoria som person- och lokalhistoria av stor betydelse. Planen innehåller en omfattande beskrivningsdel, som avslutas med rekommendationer om vad som särskilt måste vårdas och värnas. Här kan man också återfinna listor över det som kallas värdefulla eller till och med mycket värde-

Maria Linder.

fulla gravvårdar. Fattar kyrkogårdsförvaltningarna beslut enligt planens rekommendationer innebär det bl.a. att de mycket värdefulla gravvårdarna införs i inventarieförteckningen efter att de återlämnats som ”herrelösa” och att de därmed får ett särskilt skydd för framtiden.

Maria Linder är stiftsingenjör på Karlstads stift och i den egenskapen direkt ansvarig för stiftets insatser på det här området. Hon redogjorde bl.a. för möjligheterna till ekonomiskt stöd för de som vill arbeta på det här sättet. Det kan ske på olika sätt och med hjälp av såväl konsulter som egna krafter. Att ha en nära kontakt med hembygdsföreningarnas folk är en grundförutsättning för ett gott resultat: det är här som de stora kunskaperna om kyrkogårdarnas person- och lokalhistoria finns. Den gäller det sannerligen att tillvarata! Att döma av livaktigheten i diskussionen i sockenstugan under dagen finns engagemanget!

Begravningslag och gravstensinventering

Släktforskarna är också en nyckelgrupp när det gäller att dokumentera historien för en kyrkogård och dess människor under seklerna som gått. Detta betonade Jan-Henrik Marinder från Ludvika, som i sammanhanget hade dubbla meriter: både som ledamot av Sveriges Släktforskarförbunds styrelse och i egenskap av f.d. kyr-

Maud Forsberg.

kogårdschef i bl.a. Stora Tuna och Torsång. Jan-Henrik deltog också som expert i utvecklingen av den nu gällande begravningslagen och kunde därför ge kvalificerade uppgifter om vad som gäller juridiskt avseende gravrätter och gravskötsel. Han betonade att begravningsarna är ett statligt ansvar, som kyrkan sköter på uppdrag. Det innebär bl.a. att begravningsarna idag kan ske efter flera olika ceremonier, beroende på de avlidnas religiösa och kulturella tillhörighet. Dagens kyrkogårdar är också i stadig förvandling gentemot det som traditionen bjuder: familjegravarna blir färre, minneslundar m.m. allt vanligare. Särskilt snabb är utvecklingen förstås i städerna.

Jan-Henrik Marinder tog upp frågorna om ansvaret för skötseln av gravarna och om vad som kan hända vid vanvård liksom vad som händer när tiden för gravrätten går ut. Gravrättstiden är numer i normalfallet 25 år och diskussioner förekommer tydligen om en minskning ner till 15 år. Gravrätterna kan förlängas. Det skall finnas möjligheter för t.ex. en hembygdsförening eller släktförening att ta på sig ett sådant ansvar efter att familjen kanske inte längre finns i form av ättlingar/släktingar. Om gravrätten går ut skall kyrkogårdsförvaltningen göra vad de kan för att efterlysa släktingar till den/de som graven angår, i syfte att höra efter om intresset för en förlängning.

Jan-Henrik Marinder.

Det är därför de små byråkratiska skyltarna sätts upp runtom vid gamla gravstenar, med sin anmodan att någon som vet något om graven skall kontakta förvaltningen. Man skall annonsera om saken och efterlysa släktingar m. fl. via anslagstavlor. Det måste gå minst två år med sådana efterforskningar innan gravarna eventuellt övertas av kyrkogårdsförvaltningen. Då kommer också ställningstagandet om vad som skall hända: om stenen skall finnas kvar på platsen eller inte. För att ta bort en grav skall dock först länsstyrelsen säga sitt om det kulturhistoriska värdet.

Jan-Henrik Marinder tryckte på att man borde utnyttja både hembygdsföreningarna och släktforskarerna i ”jakten” på människor med intresse att ta ansvar för gravarna. Han berättade också om det jättearbete som utförs runtom i landet med att dokumentera gravarna genom fotografering, uppmätning och tolkning av stenarnas inskrifter. Det är Sveriges Släktforskarförbund som ansvarar för satsningen, som pågått sedan 1980-talet. Hittills har drygt 60 000 gravvårdar lagts in i databasen. Fler får plats!

Kyrkogårdsvandring avslutade

Maria Linder gjorde en historisk exposé över kyrkogårdarnas utveckling sedan medeltiden och framåt och undertecknad redogjorde sedan

för erfarenheter från genomförda kyrkogårdsvandringar i Gillberga under några år – och med en del funderingar över gravarna som ”besöksmagneter” för t. ex. rotsökande svensk-amerikaner. Därefter avslutades konferensdagen med en ”skarp” vandring på Östra Ämterviks magnifika kyrkogård, detta med kyrkvaktmästaren Göran Bengtsson som synnerligen inspirerande ciceron. Här fick deltagarna förstås möta Selma Lagerlöf själv, men också t. ex. förebilden för torparen i Skrolycka, den drömmande fattigglappen som Selma kallade för *Kejsaren av Portugallien*. Vi fick höra berättelser om östämtingar som Göran Bengtsson själv träffat, likaväl som om de hädangångna från forna seklar – och det kändes som att vår guide själv känt dem allihop. Så visst är en kyrkogård full med liv!

Studiecirklar och kyrkogårdsvandringar?

Vad händer nu? Hur kan hembygdsföreningarna agera? Förhoppningsvis har dagen i Östra Ämtervik bidragit till att tydliggöra kyrkogårdarna som besöksmål av stora mått – likaväl som att de inte är givna i sin nuvarande utformning. De har i de flesta fall skapats i sin nuvarande skepnad under 1800-talets senare del och under hela 1900-talet – här finns årsringar att avläsa, som också säger något om tidsandan. Hur vill vi att de skall se ut och användas framöver? Det är en fråga att aktivt fundera på. Kanske

är kyrkogårdens historia ett intressant ämne för en studiecirkel i bygden, kanske kan historierna om de som ligger där på det sättet dokumenteras för eftervärlden. Kanske kan man också utarbeta fler bevarandeplaner tillsammans med Karlstads stift, kanske även broschyrer eller moderna tiders ”appar” som vägledningar för besökarna. Ju fler människor som ser värdet av kyrkogårdarna som exponenter av vår lokala kulturhistoria, ju större chans att de också kan bevaras som de omistliga klenoder de är. 🐦

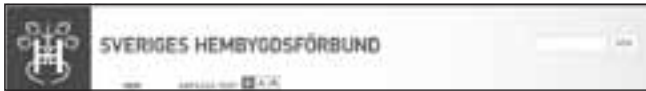
Östra Ämterviks församling har ca 780 invånare. Församlingspräst är komminister Joakim Leroy. Församlingen ingår i Sunne kyrkliga samfällighet. Förutom gudstjänster varje söndag så är barn- och ungdomsverksamhet, föräldragrupp för de minsta, barntimmeverksamhet, scouter och konfirmandundervisning delar i församlingslivet. Körer för olika åldersgrupper har vi också. Väntjänst med bl. a. luncher.

Kyrkvaktmästare Göran Bengtsson guidade på den avslutande kyrkogårdsvandringen.

Värmlands hembygdsförbund
Skutboudden
671 94 Brunskog

Kansliets telefontider:
Måndag–fredag 10.00–12.00
tel. 0570-522 09
fax. 0570-523 88
Karl-Axel Branzell 070-330 01 56
kansliet@hembygdvarmland.se
www.hembygdvarmland.se

Nya Hembygdsportalen

Kjell Sundström

Onsdag 28 mars var Kaj Röhs och jag på informationsträff om nya hembygdsportalen på Sveriges hembygdsförbunds kansli i Stockholm. Anna Tiles, riksförbundets nuvarande webbredaktör, ledsagade oss genom den digra manualen. Att på så kort tid som en dag för att sätta sig in i hela systemet räcker inte, men lite klokare blev vi allt.

Tre infoträffar planerade under försommaren

Tanken är nu att vi skall sätta igång här i Värmland med träffar för de föreningar som hittills anmält sitt intresse för nya hembygdsportalen. Hittills har vi planerat tre träffar. Först och främst är tanken att beskriva/visa hur man kopierar och sparar bilder och texter från sin gamla hemsida.

Bilder på old.hembygd

Nu fungerar bilderna på den gamla portalen! Så nu är det fritt fram att gå in och hämta bilder där. Kom ihåg att ni måste spara ner bilderna lokalt på er datorer – det går inte att klistra in länken till bilderna på old eftersom den gamla portalen kommer att släckas ner så småningom och då kommer inga bilder att länkas vidare.

Skriv nytt avtal

Tänk på att även de föreningar som tidigare haft hemsidor på den gamla portalen måste skriva ett nytt avtal med Sveriges hembygdsförbund för att komma med på Nya Hembygdsportalen. Avtalet kan laddas hem från Värmlands hembygdsförbunds hemsida (www.hembygdvarmland.se), länk till avtalet

finns en bit ned på första sidan där det står **LADDA HEM OCH SKRIV UT SHF:s avtal om hemsidesplats PDF 52 KB**. Avtalet är en 4-sidig pdf-fil som man skriver ut, fyller i och skickar till Sveriges hembygdsförbunds kansli.

Om du tycker detta verkar krångligt så kan du be Maria på kansliet i Brunskog (0570-522 09) att skriva ut avtalet och skicka det till dig med posten, så att du sedan kan fylla i det och skicka in det till Sveriges Hembygdsförbund.

Skicka avtalet till:
Sveriges Hembygdsförbund
Box 6167
102 33 Stockholm

Info från Anna Tiles webbredaktör SHF

Över 500 föreningar är inne och jobbar med sina nya sidor. Mycket roligt! Och jag tycker att ni är imponerande duktiga på att utforma sidorna, jag får inte många frågor kring det som står i manualerna.

Det är även roligt att få så mycket positiv respons från er, flera har sagt att det är "direkt beroendeframkallande att bygga snygga sidor i hembygdsportalen".

Utvecklingen av portalen kommer att fortsätta framöver, men jag nämner här några saker som behöver åtgärdas inom kort:

- Bildgalleri (bilderna blir för små).
- Tabeller (verktyget ska bland annat översättas till svenska).
- Tyska- och engelska-sidornas presentation.
- Man tittar även på om sidmenyns rubriker kan bli större om man klickar "anpassad text" i huvudmenyn.
- Utskrifter av sidornas PDF:er fungerar inte alltid som de ska.

Efter att ha jobbat med portalen ett tag har vi sett vissa problem med utseendet och användarvänligheten samt att det har uppfattats som rörigt med alla olika moduler. Där kommer vissa förändringar att göras:

- Man har tagit bort skuggor kring aktivitetsrutor och boxar.
- Aktivitetsrutan har flyttats upp och ligger därmed på samma plats hela tiden genom alla sidor.
- Till följd av detta har ytan för logotyper tagits bort – denna del är väl den som påverkar ert jobb mest. Logotypen har inte fått någon ny plats utan kan placeras till exempel som bild i nyhetstexten.

Detta ska göras:

- "Bollarna" i aktivitetsrutorna som illustrerar sidnumrering ska bli till siffror.
- Man ska lägga in "brödsmlur" (som bäst kan beskrivas som "synliga sökvägar").
- Ni ska få möjlighet att kunna bifoga bilder i aktiviteter.
- Den röda boxrutan (som är väldigt svår att läsa för synsvaga) ska få en annan färg.

Bilden är från en brand i Öckerö hembygdsgård där ett oljefyllt element fattat eld. Skadan inträffade i oktober 2011 och beräknas kosta ungefär 400 000 kr. Foto: Christer Andersson.

DET BRINNER I HEMBYGDSGÅRDAR

Att drabbas av att hembygdsgården brinner ner till grunden är nog en av de största förluster som kan drabba en hembygdsförening. Inte bara kulturhistoriskt värdefulla byggnader går förlorade, man mister också samlingarna och de hembygdsintresserade mister en betydelsefull samlingspunkt. Därför är det viktigt att föreningen gör allt den kan för att förebygga att det händer. Från försäkringskansliet kan alla anslutna föreningar beställa ett gratis arbetsmaterial till hjälp för att förebygga bränder.

Under hela året fortsätter kampanjen *Så skyddar vi kulturarvet*. Föreningarna har möjlighet att vid ett tillfälle få bidrag till införskaffandet av exempelvis brandsläckare, brandfilter eller brandlarm med upp till 50 %, max 2 000 kr. Ansök genom att skicka in kopia på kvitto eller faktura till försäkringskansliet, se adress nedan. Glöm inte att ange vart bidraget ska utbetalas. Till larm finns ytterligare bidrag att söka.

MÅNGA UPPDATERINGAR SAKNAS

Fortfarande är det över hälften av alla föreningar som ännu inte uppdaterat sin försäkring. Vid eventuell skada är det mycket viktigt att föreningens byggnader och lösegendom är korrekt försäkrade. Ett uppdaterat försäkringsunderlag ska skickas in även om inga ändringar behövs göras. Kontakta försäkringskansliet om ni är osäkra på om er förening har uppdaterat.

Carolina Svensson & Anna Wernersson
Hembygdsförsäkringen
Östra Långgatan 30A
432 41 Varberg
0200-22 00 55
hembygdsforsakringen@hembygd.se

EFTERLYSNING Stenar till handkvarn sökes

I gamla tider var vägen till att få bröd på bordet inte så lång som nu, i alla fall inte i geografisk bemärkelse. Säden som växte på åkern strax intill stugan skulle tas med skära eller lie, den skulle torkas och tröskas och sädeskornen skulle samlas ihop, efter att agnarna skilts ifrån vetet. Sedan gällde det att mala sädeskornen till mjöl – och därefter hade man huvudingrediensen klar för brödbaket. Malningen skedde från medeltiden och framåt i de framväxande större tullmjölkvarnarna, som placerades vid strömmande vatten – på en del håll kom också väderkvarnarna. Men dessa låg förstås ofta en bit bort och en del av mjölet gick till mjölnaren (eller till kvarnägaren) som ersättning för arbetet.

Det fanns ett annat och enklare sätt att mala säd. Om man nöjde sig med mindre kvantiteter. Det gick att mala i en handkvarn. Det redskapet är flertusenårigt och lika enkelt som genialt: ni vet det där med två lösa stenar lagda ovanpå varandra med god passform, där den övre stenen har ett hål i mitten där man slänger ner sädeskornen. Sedan driver man med handkraft runt kvarnstenen, som är försedd med en greppinne. Resultatet blir ett mjöl som också kommer att innehålla en hel del stenmjöl. Det lär vara bra för magen i lagom kvantitet, men däremot ett rejält slipmedel för tänderna.

Nu undrar folket i Gladhems vikingaby i Nysäter om det möjligen finns en sådan kvarn att uppåda någonstans, eller lämpliga ämnen för att själv göra en? Tanken är att kunna komplettera textil- och metallhantverket som man visar för skolbarn och andra besökare med en handkvarnsten som en del av brödtillverkningen.

Vet du något om någon handkvarnsten i Värmland som det ginge för Gillbergadalens vikingar att komma över? Ta då kontakt med Föreningen Vikingaleden på tel 0533-310 66. De önskar gärna att det sker en bit före helgen 21–22 juli, för då är det Värmlands Vikingating och full aktivitet på platsen.

När Värmland (och Dalsland) var norskt

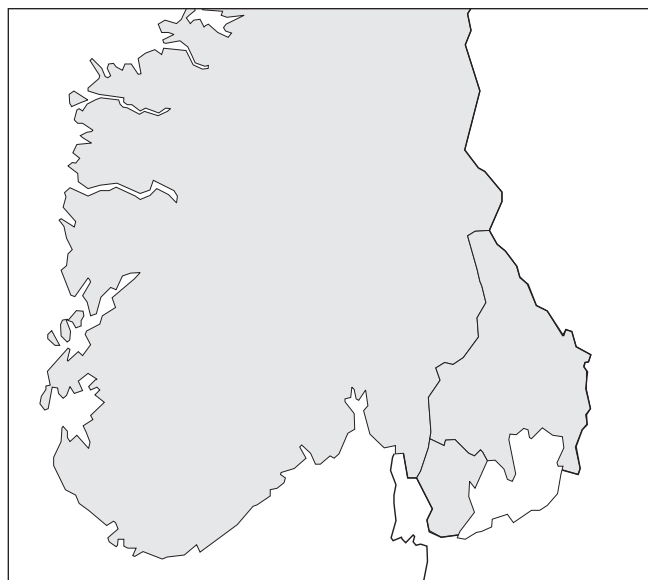
Peter Olausson

När värmlänningarna för första gången nämns i ett historieverk talar Adam av Bremen om att de var bosatta mitt emellan Sverige och Norge. Detta var omkring år 1070 och säger något om att trakterna norr om Väneren vid den tiden knappast hölls i något säkert grepp för kungarna i vare sig det ena eller andra riket. Värmland fortsatte att vara ett ambivalent landskap medeltiden igenom, något som bl. a. historikern Lars Gahrn har skildrat i ett par intressanta artiklar i årsboken *Wermlandica* för ett tjugotal år sedan. Omkring år 1270 bestämdes riksgränsen till sin ungefärligen nuvarande sträckning. Än längre fram än så var emellertid värmlänningarna djupt involverade också i händelserna västerut. I en artikel av Roland Hammeland i årets årsbok för Dalslands Hembygdsförbund – med titeln *Hembygden* – kan man läsa mycket spännande om detta. Dalsland och Värmland har haft sammanlänkade öden vid många tillfällen i historien och i det här sammanhanget har det varit naturligt för författaren att ägna sig åt båda landskapen. Artikeln handlar om de sista folkungakungarnas tid i slutet av 1300-talet.

Hammelands artikel är omfattande och full med detaljfakta om vad som hände på framförallt det politiska området, stormännen emellan. I korthet kan dock sägas att en ny situation uppkom i Sverige, när en ny kung tillträdde den svenska tronen år 1364. Det var Albrekt av Mecklenburg som anlände. Med honom följde krigsfolk och administratörer från hans nordtyska hemland. I Norge satt emellertid kung Magnus Eriksson och hans son Håkan Magnusson kvar – och de kom att fortsätta att ha kontrollen över stora delar av västra Sverige, inklusive både Dalsland och Värmland. Så förblev det i praktiken under decennier framöver, om än också i av och till uppblussande tvister kungarna emellan.

Edsholms och Amneholms slott

Hammeland sammanfattar vad många forskare skrivit om, på ett enkelt och samtidigt fantasieggande sätt. Han talar bl. a. om bygget av ett flertal mindre borganläggningar under den här tiden, varav två i Värmland. Det rör sig om Edsholms slott vid Grums och Amneholms slott på en ö i Gullspångsälven. Båda två förstördes i samband med Engelbrektsfejden på 1430-talet, men åtminstone den första har skrivits in i den värmländska namnhistorien för gott: det är Edsholms slott som givit namn åt Slottsbron. – Annat av eventuell byggnation vid den här tiden i vårt landskap finns att spekulera om.

Sysslorna

Under stora delar av 1300-talet var Värmland alltså dominerat från norsk sida – trots att det formellt räknades som en del av Sverige. Ett arv från den här tiden är rimligen den indelning i fögderier (fogdens område för beskattning m. m.) som kommit att kallas sysslor. Det begreppet hittar man på få andra ställen i Sverige, men däremot flitigt i såväl Danmark som Norge. I Värmland kunde vi tala om t. ex. Södersysslets eller Östersysslets domsagor ända fram till och med 1960-talet.

Avrättningsplatser och avrättade

Årsboken *Hembygden* är en av landets allra främsta periodiska hembygdsböcker och som värmlänning kan man bli avundsjuk för mindre. Den har getts ut sedan 1918! Utöver Hammelands stora artikel ryms en hel del annat i årets upplaga. En tredjedel av de närmare 300 sidorna ägnas åt landskapets avrättningsplatser. Här återfinns också en diger lista med avrättade från 1500-talets slut och fram till 1800-talets mitt, när de offentliga avrättningarna upphör, där som på andra håll. Gudrun Rydberg, som står för sammanställningen, är frikostig med detaljer, liksom med källhänvisningar så att det är möjligt att själv leta vidare om vad som hänt. Och listan tar för övrigt inte bara upp män och kvinnor, som gjort allehanda allvarliga förseelser, som kostat dem livet. År 1760 togs enligt sammanställningen också en ko av daga vid avrättningsplatsen i Tössbo härad: skälet var att en Anders Eriksson hade haft den som ”partner” när han begick tidelag... 🐮

Thorsby, Alabama

– en 110-åring på svenskt festhumör!

Ola Myrvold, översättning Alf Brorson

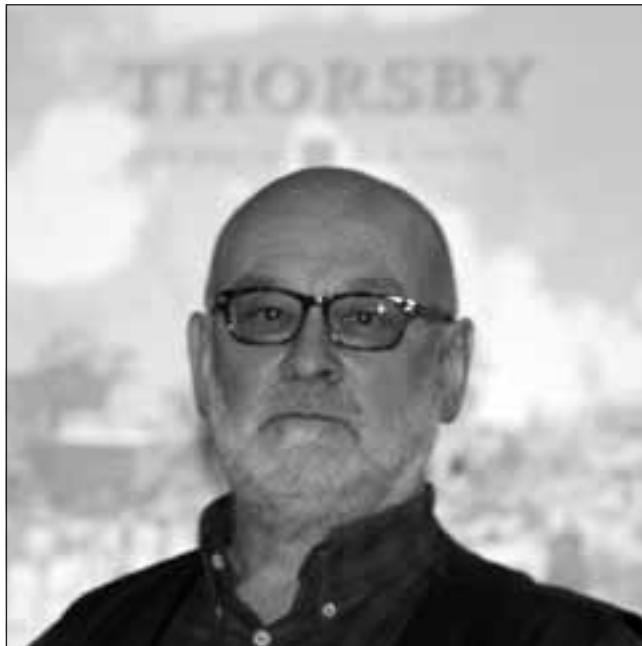
Förlidet år, 2011, firade Thorsby, Alabama sin 110-årsdag av etableringen 1901. Theodore Torkel Thorsons vision förverkligades då i ett samhälle med bevarade svenska och skandinaviska rötter.

Thorsby blev först till 1895, med svenskättade T. T. Thorson, J. F. Peterson, J. E. Hedberg och norskättade K. G. Fægre. Ett gynnsamt och fruktbart klimat fick både svenskar, finnar, norrmän och danskar att komma, och Thorsby blev efter hand ett livskraftigt samhälle med olika näringar och hantverk. Skolor och kyrkor etablerades, naturligt nog, och järnvägen genom staden gjorde Thorsby till en viktig knutpunkt.

SEDAN 1988 FIRAS en årlig höstfest, Svensk Fest, i mitten av oktober. Dess tillkomst var ett önskemål från Ms. Reita Price, till minne av sin bror Rodney Lynn Price, som gick bort 1984. Denna gång inföll denna dag lördagen den 15 oktober.

MEN THORSBY har också varit ett betydande centrum för persikoodling, och därför koras även "Miss Peach" och "Swedish Festival Queens" som ett centralt inslag i festivalen och i den inledande paraden, med dess spejare, 4H, olika föreningar och organisationer. Och först i paraden gick en musikorkester av äkta, norsk sjuttonde maj-kvalitet! Det hade vi inte förväntat oss! Men det är ju nu så, att amerikanerna kan mycket om parader. De älskar det! Paraden passerade City Hall, och fortsatte över järnvägslinjen bort mot R. H. Wood Memorial park. Hundratals thorsbybor stod längs kortegevägen och vinkade till de olika ekipagen, varav några var pyntade i amerikanska och svenska färger.

RICHARD H. WOOD MEMORIAL PARK är en stor och vacker park i centrala Thorsby. Parken används hela året, för fritids- och uteaktiviteter. Man kan här avnjuta sin medhavda lunch eller bara slappna av och njuta av livet. Den är också en naturlig mittpunkt för den svenska festivalen. Här sker den officiella öppningsceremonin på en scen mitt i parken, och detta år med Mrs. Tracia Bussey och borgmästaren Dearl Hilyer. Mrs. Bussey är en drif-

Ola Myrvold, Thorsby, Alabama.

tig kvinna med många järn i elden. Ett av dessa järn är Svensk Fest, ett annat Thorsby Historical Preservation Committee. Jag fick en timslång pratstund med henne på fredag morgon, den 14 oktober, då hon med stor entusiasm berättade om Thorsby och om intresset för att skapa och hålla kontakt med Torsby i Värmland. Mot slutet av sitt öppningsanförande sade Mrs. Bussey att det fanns två från "Torsby in Sweden" på plats. Och hon tillade:

– Berit and Ola, will you please come up here so people can see you. Det gjorde vi, och som tack för det sjöng vi *Värmlandsvisan*. Det var det minsta vi kunde göra. Många thorsbybor och tillresta besökare hade funnit vägen till parken, som i mycket påminde om en värmländsk "mårten". Man kunde köpa mat och dryck, hantverk och konsthantverk från lokala tillverkare. Det var en härlig dag. Temperaturen vid lunchtid låg på ca 27 grader C. I anslutning till parken var också en gedigen Car Show. Här fanns det mycket läckert att se.

SCANDINAVIAN CEMETERY var en stark upplevelse. Det är lovvärt att Alabama har åtagit sig det ansvar det innebär att bevara denna kyrkogård i gott skick. Det gav en märklig känsla att gå runt här i skuggan av stora träd och läsa alla skandinaviska namn på gravstenarna. Emma och Theodore Thorson har fått sin minnessten på denna kyrkogård, där dottern Dora är begravd. Hon dog 1905, endast 21 år gammal.

HELEN JENKINS CHAPEL (den norska lutherska kyrkan) gjordes 1998 till museum. Det rymmer många intressanta tidningsartiklar om Thorsby's ursprung och utveckling. Byggnaden har även använts för bröllop och andra festligheter, och för allehanda mötesaktiviteter. 🐦

Pråmdragningen på Kölaälven pågick under 40 år

Nils-Olof Bålstad

Pråmdragningen som här beskrivs var på den tolv kilometer långa sträckan från där Skönnerudsforsen slutar, och nedströms till Svindalsbron i Köla, där även en liten stuga benämnd Brostugan fanns, i denna bodde en äldre kvinna "Brostugmorän" benämnd.

Bron och stugan låg där Adolfsforsforsen började. Helt nedanför densamma låg brukets sågverk som utnyttjade forsens kraft. Tiden detta fraktande pågick var ungefär från 1865 till 1910-talet. Pråmen ifråga gick oftast under namnet Plankbåten och hade vass för och tvär akterspegel där den relativt kraftiga styråran satt, denna kunde lossas vid behov av snabbt utskjut för undvikande av att fastna. Däremot fanns ingen rorkult.

CIRKA TRE ALNAR från fören satt stora krampor fastsatta på ömse sidor. I dessa var ett c:a 25 alnar långt rep av hampa fastsatt som var tillverkat platt de sista fem alnarna för att vara bättre och ha över axeln för pråmdragarna. Drag repet avslutades med att längst ut satt en rejäl järnkrok som var smidd med en vässad udd. Denna krok var till för att dragmannen snabbt vid behov skulle kunna kroka fast repet i ett träd eller vad annat som fanns att tillgå när ett stopp erfordrades.

EN LITEN KAJUTA fanns i aktern under lastdäcket med två britsar för övernattnig. Samt en liten järnspis för uppvärmning och matlagning.

DET SOM I HUVUDSAK fraktades nedströms i älven under dessa år var plank och bräder. Dessa sågades vid Koppomsforssågen som låg dryga kilometern ovanför Staffansängen, som i sin tur låg en bit nedanför Skönnerudsforsen på hemmanet Fjuseruds sida av Kölaälven.

Adolfsfors Bruk.

Staffansängen omdöptes senare till Eximon. Detta av orsaken att där hade exercis förekommit, särskilt under orosåren 1808–1809 låg där många soldater. Mestadels var det två man som följde Plankbåten. Drog den uppströms oftast tom, men lätta saker som salt, mjöl och redskap av någon sort kunde ibland vara medskickade. Männen som drog var gående på var sin sida av älven med nämnda rep över axeln. Nedströms gick pråmen oftast själv men måste styras. Vid extremt hög eller lågvatten fordrades tre man. En man fick stå vid styråran hela nedfärden vid högvatten för då var farten stundtals hög. Hela sträckan tillryggades då på 7 till 8 timmar. Männen på stränderna fick då oftast springande dra i repen för extra hjälp med styrningen. Och vid lågt vatten fick tredje mannen vara avbytare vid drag-

repet, då det fordrades extra krafter hela tiden när vattenflödet gav ringa hjälp. Tyvärr fick pråmdragarna ofta sjukdomar i ben och fötter. De måste vada genom ävjour och dyga strandpartier, vilket satte sina spår.

EN DRAMATISK HÄNDELSE som kunde ha slutat illa hände under 1870-talet och gick som berättelse i bygden under lång tid efteråt. Plankbåten kom mycket vällastad från Skönnerud fram till stoppstället vid Svindalsbron. Vårfloden var hög och en av männen ombord kastade som vanligt den ena draglinan över till mannen på landbacken som missade att lägga fast linan.

BÅTEN DANSADE då vidare när även det andra dragrepet kastades iland och tidigare nämnda Brostugmorän fick tag i detsamma och lindade det

snabbt runt en rejäl hållstock till bron. Då svängde Plankbåten i en båge och rände hårt mot land ett trettiotals meter för långt ner just där forsen började. Efter detta blev Brostugmoran omtalad för sitt rådi- ga ingripande då karlarna gått bet. I annat fall hade allt åkt utför forsen och då hade det inte funnits någon plankbåt för fraktandet Exismon- Adolfsfors, och kanske heller ingen styrman.

NÄR DET GÅTT EN TID var det på ömse sidor av älvens stränder rejä- la och vältrampade stigar hela prämdragarvägen. Dessa kunde observeras till viss del helt fram till 1940-talet då flottning förekom på samma sträcka.

FÖR FRAKTEN VIDARE av dessa va- ror plus det som Adolfsforsfabriken tillverkat, fanns en tid en motordri- ven båt alltid benämnd Storbåten. Denna gick i huvudsak över sjöar- na Hugn och Ränken till Ränkesed där Adolfsforsbolaget hade ett om- lastningsmagasin. Där från Ränkens strand till Sulvik vid Glafsforden gick då en rälsbelagd minijärn- väg. Denna såldes senare till Glava Glasbruk. När dessa vagnar las- tats spändes hästar för som dragare. Hästarna drog vagnarna, vars hjul gick på nämnda räls, upp till hög- sta punkten i Ränkesed. Där spän- des hästarna från och en bromsa- re tog plats på en av vagnarna. Hans uppgift var att bromsa så farten ner till lastbryggan vid Glafsforden gick i behärskad fart. Denna lilla berättelse beskriver en av vår tids tidiga övergångar från tungt kroppsligt slit till ett litet nyttjande av maskinella hjälpmedel, i slutet av en sorts trans- port. ☺

Interiör från rökstugan på Gräsmarks hembygdsgård. Foto: Monica Björklund.

Finngårdarna på Finnskogen

Monica Björklund

På initiativ av Karl-Axel Branzell har Värmlands hembygdsförbund och berörda hembygdsföreningar bildat en sektion för föreningar som äger och förvaltar finngårdar. Detta gjordes vid VHF:s årsstämma i Forshaga, 31 mars. Bildandet av sektionen har som bakgrund i att VHF:s ordförande upp- märksammat de projekt som nyligen genomförts på Finnskogen. Här har bety- delsen av vårt unika kulturarv belysts, samt behovet av underhåll av rökstu- gor och rökbastur dokumenterats. VHF har vid kontakter med Länsstyrelsen, Region Värmland, Värmlands Museum/Torsby Finnkulturforening m. fl. upp- rättat ett samarbete, samt sett på möjligheten till finansiering för att bevara och utveckla dessa kulturmiljöer. Vid ett möte i Ransby, 19 april 2012, informerade VHF om detta och fick accept från där deltagande föreningar att gå vidare med att ansökan till en förstudie som vars resultat sedan kan bli ett projekt men in- riktning på restaurering och underhåll av rökstugor och rökbastur.

HEMBYGDSPÖRBUNDET HAR BILDAT EN ARBETSGRUPP, RÖK, bestående av Karl-Axel Branzell VHF, Kaj Röhs VHF, Gunnel Axelsson Solör Värmland Finnkulturforening och Monica Björklund, Torsby Finnkulturcentrum.

ARBETSGRUPPENS UPPDRAG är att tillsammans med berörda föreningar skri- va en ansökan till Region Värmland för att genomföra en förstudie med inrik- ning på bevarande av rökstugor. Ansökan görs i form av en broschyr, där det planerade arbetet lyfts fram och beskrivs. Denna bekostas av VHF. ☺

Fastings marknad

1689–1903

När jag flyttade till Kristinehamn fick jag höra talas om Fastingsmarknaden. Hur den från början hållits i Karlstad innan den flyttades över till vår stad. Jag läste om dess stora betydelse för handeln med järn, trä och spannmål. Marknadsdagarnas antal växlade från fem dagar och upp till fyra veckor. Framför allt var handeln med järn viktig. Den var själva järnbörsen i Sverige. Året innan jag kom till Kristinehamn brann Assembléhuset, där många viktiga beslut inom sjöfart och handel fattades under Fastingen, och där balerna hölls.

Men hur märklig Fastingen var insåg jag ändå inte. Jag kom från Strängnäs där Samtingsmarknaden hållits på Mälarens is med domkyrkan och Roggeborgen i fonden. Där gick Gustav Wasa och andra kungligheter bland stånden och talade till folket.

Och jag är född i Uppsala, platsen för landets äldsta och ryktbaraste marknad Distingen. Den fick sitt namn efter Disa, en hednisk kvinna ”höggättad och dyrkad”. Men så fick jag i min hand ett exemplar av *Kristinehamn med omnejd* och läste på sidan 14:

”De större gårdarna i staden voro byggda i två våningar. Andra våningen var anordnad snarlikt en gästgifvaregård – en lång förstuga efter gårdssidan och därifrån ingång till nummerade enkelrum eller dubletter. Hela denna våning var afsedd till uthyrning under Fastings marknad.” – Staden var ett värdshus, tänkte jag häpen. I elva månader stod övervåningar tomma!

Jag läste om och om igen skrifter och böcker om marknader i Sverige och om vår stad i Fastingstider. Då var Kristinehamn medelpunkten i svenskt näringsliv. Runt om i Mellansverige tackade man hellre nej till bröllop och begravingar än uteblev från Fastingen. Förberedelserna var långa och intensiva. Man fejade och skurade. Man måste inskränka sig till det yttersta. Varje vrå hyrdes ut. Söndagen före marknaden förmanade prästen från predikstolen: – Håll stora hundar, getter och svin borta från gatorna. Kontrollera noga alla brandredskap! Ett år lästes en skarp tillrättavisning från Domkapitlet:

Endast den som varit
i Fastingen har något sett
och något njutit av världen

Det är otillständigt att lärare och elever vid härvarande skola varit borta från skolan trettio dagar under marknaden. Detta oskick har pågått i flera år. Åtta dagar måste räcka! Kom det snö dagarna före marknaden kommanderades alla borgare ut för att skotta tillfartsvägarna och även trampa dem jämna.

Upp till trettio borgarmadamer och hantverkarhustrur fick tillstånd att öppna ”marknadsbagerier”. Där bakades främst Fastingsharar, stora pepparkakor som många köpte hela partier av och tog med hem. Det var marknadens souvenir. Ridande, gående, i kärror eller i familjevagnar kom folk från alla håll till Fastingen. De var på gott humör trots att det ofta var tjällossningstider och urusla vägar. Vid Södertull och Norrtull var det skärpt kontroll. Hölass undersöktes noggrant och omfattande muddrades. Marknaden inleddes med musik. De första åren var det bara en trumslagare.

Senare tillkom pipare och klarinettblåsare. Under Fastingens storhetstid deltog Värmlands fältjägares musikkår och stadsfiskalen svängde en ståtlig stav. (Musikerna gick alltid några kvarter). Ingen handel fick ske innan dess.

Men sedan började det! ”Handel ochandel, vimmel och myller, buller och bång!” Allt kunde man köpa i stånd och bodar, där köpmännen ibland inte hann med att räkna kassorna utan fick spara dem i påsar till efter marknaden. ”En myckenhet ficktjuvar” opererade i trängseln. Hästskojsorna som höll till på Spelmansgatan drog mycket folk. De for fram och tillbaka i sina kärror, skrek och svor. Det var handslag och köpskålar och slagsmål. I gat hörnen uppträdde gycklare, dansande björnar, dromedarer och svärdslukare. På kvällarna var ”Herremarknadens” folk i gång med slädpartier, baler, maskerader och teater. Vid spelborden var insatserna höga. Inte sällan satsade damerna friskt. 🐾

Ur boken:

Staden vid VARNAN – VÅRT KRISTINEHAMN

Bild: Mats Holmstrand Text: Bernt Stenberg

Heidrums förlag 1992

En personlig betraktelse över lektor

Moa Jonsson, Hammarö hembygdsförening

Börjesson var född 20/2 1855 på Väsby gård, Gillberga, han avled 10/7 1932 i Karlstad. Lärare och präster respekteras för sin lärdom och respekten var än högre, när jag gick i skolan för en 60 år sedan. Prästen satt ordförande i skolstyrelsen och hans ord vägde tungt, likaså lärarens. Ecklesiastikministern hade hand om både kyrka och skola.

I Hammarö kyrka predikade fram till 1920-talet en prebendepastor. Detta innebar i stort sett, att man gav ett tillskott till lönen för en lärare/präst, som undervisade i läroverket i Karlstad under veckorna, mot att han predikade i vår kyrka om söndagarna. Den siste prebendepastorn på ön var John Börjeson. Han var född i Gillberga men hade också rötter på Hammarön. Det var alltså med en viss vördnad man betraktade den som varit både lärare och präst. Även om pastor Börjeson hade varit död i en 15 år, när jag började i läroverket, svävade hans ande fortfarande över kollegiet. Lärarna kom gärna med en god historia efter den lärde lektorn, när det kunde passa – eller inte passa – för att väcka eleverna, om de verkade slumra till.

Själv hade jag sett bilder av Börjeson. Han var en något rundlagd man med kraftigt skägg och beslutsamt framskjutet haka, klädd i svart överrock och stormhatt, oftast försedd med en käpp med vitt benhandtag. Enligt uppgift talade han alltid värmländska och han talade drastiskt. Jag gillade honom för hans kärlek till Hammarön och hammaröborna, för att han höll fast vid sin dialekt i en tid när det var allt annat än passande och för att han kunde ge sina elever levande bilder – som de nog aldrig glömde – till exempel av livet i Palestina på Jesu tid.

Men så var det andra historier – som när Selma Lagerlöf fick nobelpriset 1911 – det var ju förskräckligt, tyckte många stofiler; en kvinna och en så ”lätt” litteratur! När detta var aktuellt, började lektor Börjeson enligt ”historie-skrivningen” sin lektion med att fråga pojkarna i klassen, om de hade läst något av Selma. En och annan sträckte upp handen och väntade sig kanske beröm för att de var så intresserade, men han: sa ”Ösch, ösch pojker, läser ni tåcken piglort!” – Selma var min favorit, så där sjönk han i min aktning!

Och som han gick an mot de frireligiösa på ön. Han var uppenbarligen rädd om sin församling och ville inte att hammaröborna skulle komma på avvägar. Men man kan inte lita på sina fördomar – rätt vad det är, blir man av med dem. Hammarö Hembygdsförening fick för några somrar sen besök av ett barnbarn till prebendepastorn. Hon kom väl ihåg sin farfar. Det var andra gången hon kom till oss och även den här gången hade hon med sej böcker, kort och fotografier efter Börjeson, som hon skänkte till

hembygdsföreningen. Bland dessa gåvor fanns almanackor från åren 1877 till 1921, inte varje år, men nästan, och alla försedda med hans kommentarer. Jag fick gå igenom dessa och det var nu mina fördomar försvann. Vad mänsklig han var, pastor Börjeson, när man kom honom in på livet! Här följer exempel på Börjesons anteckningar, förkortningarna är hans egna:

- 1892 **Juli 1** reste åter ut till Brunskog, tog på vägen 4 gäddor på svirfvel (gösen gick).
- 1896 **Mars 9** utslog första blomman på Camelian.
Mars 23 hört de första stararna i år.
Aug 2 sommarens skönaste dag. Denna sommar den skönaste i mannaminne!
- 1899 **Okt 8** red på velociped till Hammarö kyrka i vackert oktoberväder på jämt en timme och pred. högmässa, hvartill öfre barnen i folkskolan kallats.
Nov 5 predikade i Hö ky. Rodde fr Orrholmen i Klarelfen, Sorgforsen och Nolgårdsviken i dimma, regn, blåst och + 10 grader C. Fick ny vinterrock à 80 kr, helsvart.
Dec 10 gick öfver isen med en 20 skolynglingar till Hö ky o predikade. Ejnar med. (son, sedermera präst).
Dec 11 o 13 gick på skridskor i -5 gr C öfver spegelblanka sjön till Hö.
Dec 25 promenerade med Ejnar öfver isen till Hö ky. Vårt medeltida altarskåp prytt med konst efter renovering af Gust. Karlson. Frukost hos farbror B Agriville, Hammar.
- Dec 31** Nyårsvaka i Hö kyrka. Mkt folk kl ½ 10 – ½ 1.)
- 1900 **Maj 1** tillträdde V Tolerud, starkt snöfall och 0 grader C.
- 1903 **Sep 16** på diner hos H Mjt Konungen på slottet.
Nov 8–22 snufva i barnkammaren, fått litet sömn en hel vecka.
Dec 19 gick med Ejnar på skridsko på charmant is i utm. väder (-2 grader C) till Löfnäs, Thynäs, Räfön.
- 1904 **Maj 7** riktigt godt snöfall +2 grader C, östan.
Maj 8 körs väg med släde! Mkt sällsynt!
Maj 12 med Tingvalla till Hö, pred. högm.
Okt 23 Stark jordstöt, verkan på predikstolen.

och prebendepastor John Börjeson

- 1905 **Jan 2** kapitulerade Port Arthur till japanerna.
Jan 22 revolt af folkmassan i St Petersburg, blodbad, fångslingar. Stackars folk!
Jan 23 den skönaste skridskotur i mitt lif till Tynäs, Märrholmen, Löfnäs, Lindnäs.
Jan 24 genomträngdes Simplontunneln, arbete i 7 år, kortat 58 mil till ca 2 mil
Apr 2 predikade i Hö och utdelte medajer åt kyrkvården Johannes Jonsson och Erik S Eriksson. På middag med en del gubbar hos Qvick (kyrkoherden).
- 1906 **Jan 20** höll föredrag mot Hinke Berggren i Betlehem.
- 1911 Gräfnig i fornhögen på Hö genom Knut Kjellmark 19/7–8/8
Oafbrutet solsken i 2 månader. Med fruntimmersveckan kom en förfärligt het värmebölja öfver Skandinavien.

Ur Börjesons almanacka maj 1921:

- 1te Afskedspredikan i Hammarö kyrka, förärades i koret med en fin silfverskål och en härlig rosenbukett och tal af Wennberg. Till afskedet i kyrkan den 1 maj hade äfven nattvardsbarnen infunnit sig. Såg 30 hammaröbor på middag kl 3.30.
- 6te Utkom mitt arbete *Hammarön och hammaröborna* i marknaden. Deo gloria!
- 21te på middag och angenämt samkväm å Stadshotellet hos 1896 års studenter som första gången sammanträffade nu till 25-årsjubileum.
- 26te ovanligt vackert och varmt +29 gr C.

Han hade inte haft ett enkelt liv, trots framgång och position. Jag menar, han blev ju teologie doktor. (Hans doktorskappa och -hatt finns på Hammarö hembygdsgård.) Även om han föddes på en fin gård, Väsby i Gillberga, så blev han moderlös, när han bara var 3 år. Hans första fru dog från honom och deras två spädbarn, när det andra barnet var 12 dagar och det hade fötts bara 10 månader efter det första. Hans andra fru dog efter två års äktenskap. Hon hade då tagit löfte av den som blev den tredje frun, att denna skulle gifta sej med John Börjeson, så att hon kunde ta hand om barnen. Ytterligare tre barn föddes, varav ett med förståndshandikapp.

Till den första fruns grav lät Börjeson hämta en svart sten från Hammarös stränder och den finns tillsammans med en stående sten på familjegraven på gamla kyrkogården i Karlstad.

Med mina fördomar i behåll hade jag trott, att han skulle överlämna barnomsorgen till fru och tjänare – men så var det inte. I almanackorna läser man, hur han har med sej barnen till Hammarö, när det är möjligt för väder och vind. Han bodde i Karlstad och fick använda ett rum i dåvarande klockargården för att samla sig inför gudstjänsten efter den många gånger påfrestande färden till ön.

Klockargården är idag Hammarö hembygdsgård och där har två män fått varsitt rum uppkallat efter sej; Börjeson och Björkhagen. Båda har verkat som folkupplysare, den ene som präst och den andre som journalist. Båda har hyst och gett uttryck för en stor kärlek till Hammarö och dess invånare!

Till sist John Börjesons egna ord ur *Nya Dagligt Allehanda* den 19 februari 1920:

Den siste prebendelektorns återblick på sin lifsgärning

Hammarön har varit prebende till skolmän sedan hertig Karls tid eller 1595. Af pastoratets 40 prebendepastorer har jag tjänstgjort längst eller 34 år, under det medelsiffran är 8 år.

Denna tjänst har varit mig oändligen kär. Därför har jag legat i och gör det än. Än öfver sjön med en half mils rodd, än under segel, än i behaglig bris, än i storm, och så omsider på hammaröångbåt, på skidor och skridskor, än den tredubbelt längre landsvägen på velociped, på kärra, och öfver älfven äfven på flytande isflak, men nu omsider träget på järnväg. Så har det gått till kyrka, skolhus, ålderdomshem, bönhus, hem.

Ingen har en skönare kallelse än prästen. Och jag har älskat tanken, att församlingstjänsten skulle gifva sin välsignelse åt skolan, och skolan sin välsignelse åt församlingstjänsten. Nu är det bestämdt, att den 325-åriga prebendeordningen skall upphöra. För pastoratets del kan detta allenast blifva en vinst, sedan folkmängden ökats till öfver 3 500 personer, men för skolan blir det en förlust, då religionsläraren icke längre är församlingsherde utan blott katederman.

För mig personligen kommer skilsmässan att kännas som en börda, eftersom mitt arbete varit min lycka.

Den siste prebendelektorn

Man kan inte annat än tycka om en sådan pastor! 🐦

Om några orter vid No

Jan Kruse, Nordmarks hembyg

I Nordmark ca 15 km norr om Filipstad, finns det gamla anrika gruvfältet Nordmarksbergs gruvor (även kallat Nordmarks Odalfält). Dessa järngruvor har brutits sedan medeltiden men lades slutligen ned 1962. Under våren har artikelförfattaren m.fl. personer gjort en del upptäckter i fält vid dessa gruvor. De mest intressanta uppslagen har varit att vi funnit en gammal okänd ort (gruvgång) i Grundsjögruvan och även varit fram till mynningen av den s.k. Vattenorten i Östra Mossgruvan.

Orten i Grundsjögruvan

Den 31 mars 2012 så hade jag ett gäng ludvikabor på besök i Filipstadstrakten för att visa dem runt på en del av våra spännande gruvor. Vi gick då på kvällen ner en bit i den s.k. Grundsjögruvan på dess nordöstra sida (cirka 50 meter från Gubbortsschaktet). När vi kommit endast ett fåtal meter ner, kanske 8 meter vertikalt, så såg jag en liten öppning i berget. Jag tänkte först att "Ja, ja, det går nog bara in någon meter", men märkte snart att det var åtminstone några meter in i berget. Eftersom det rasat ner jord och annan bråte plus att folk slängt ner skräp där också, så var öppningen inte stor. Jag beslöt mig dock för krypa in genom öppningen och Nicklas Backelin från Ludvika hängde på. Och vad fick vi se då? Jo, en ort som var åtminstone 10 meter lång! Detta var synnerligen intressant eftersom det inte finns några egentliga orter ovanför vattennivån vid gruvorna. Sedan gruvfältet vattenfylldes i mitten på 1970-talet så ligger nämligen vattnet på cirka 20 meters avvägning, men gruvorna är betydligt djupare än så.

Helgen efter, på självaste påskafton, så åkte jag och en annan kompis upp till Nordmark för att undersöka orten lite bättre. Vi hade med ett måttband och mätte upp ortens längd till 14 meter. Det var inte illa för en ort som ligger så högt upp! I genomsnitt var orten omkring två meter bred och även cirka två meter hög. Orten är handborrad och troligen sprängd med hjälp av krut. Dynamiten började inte användas vid Nordmarksberg förrän på 1890-talet och orten är troligen äldre än så. Den kan till och med vara från mitten av 1700-talet, eftersom man började använda krut vid gruvorna omkring år 1730. Borrhålen som delvis finns kvar i orten har en diameter av cirka 25 mm. Inne i orten lever också en del djur som är anpassade för mörka och fuktiga förhållanden. Vi hittade bland annat ett rätt stort antal spindlar (av vilka en var jättestor och troligen var en s.k. Källarspindel). Vi såg också ett flertal fladdermöss som övervintrat i orten. De hade lagt sig i de borrhål som delvis fortfarande fanns kvar. Även några fjärilar såg vi som satt upp i taket av orten. Av någon märklig anledning så finns inte orten inritad på den annars så välgjorda kartan. Berget

Mossgruvan. Mynningen till Vattenorten på cirka 20 meters avvägning (nuvarande vattennivå). Notera de gamla timmerstockarna som fortfarande finns kvar, trots att gruvan lades ned redan 1890. Foto: Jan Kruse.

i orten verkade vara bra men allra längst in var det lite löst och sprucket. Orten drevs antagligen som undersökningsort men endast små mängder järn hittade vi i bergväggarna. Det var efter ena väggen längst in i orten. På kartan är denna Orts ungefärliga läge utmärkt med en triangel.

Grundsjögruvan är känd sedan andra hälften av 1600-talet och var under många år rikt givande tillsammans med Brattfors- och Kogruvan, vilka den är sammanbruten med på djupare nivåer. Malmerna i detta komplex bröts till drygt 300 meters djup.

Vattenorten i Östra Mossgruvan

På Påskdagen tog vi åter en tur till gruvfältet. Vi funderade då på att ta oss ned till den s.k. Vattenorten i östra delen av Östra Mossgruvan. Orten skulle kunna vara vattenfri, eftersom den är med på gruvkartan och sulan (ortbotten) ligger på 20,5 meters avvägning. Det går ganska enkelt att ta sig ned till cirka 15 meters avvägning, men sen är det en cirka två meter hög lodrätt berghylla som man måste ta sig nedför. Vi löste det med ett rep som vi gjorde öglor i. Jag gick först ned och snart stod jag nere på isen i Östra Mossgruvan. Snart följde min medhjälpare efter. Jag gick fram till Vattenortens mynning. Där fanns två bastanta och horisontella trästockar från 1800-talet kvar. De användes då för att stödja berget, som faktiskt var ganska sprickfyllt här. Jag kikade in bakom stockarna och lyste

Nordmarksbergs gruvor

Grufvörförening och Gruvmuseum.

med min lampa och såg att orten verkade gå en bra bit in (enligt gruvkartan ca 15 m). Även in till höger så verkade det gå in en ort eller om det varit ett brytningsrum. Tyvärr så verkade inte vattnet vara fruset inne i orten, och det var nog i genomsnitt knappt en meter upp till orttaket. Vi hörde vattnet rinna ganska kraftigt längre in orten. Troligen är det några sprickor i berget som gör att vattnet rinner fram så kraftigt och det är nog därför orten fick just namnet Vattenorten. Ett magiskt ställe! Tyvärr så är det ju ganska svårt att komma in i orten.

Östra Mossgruvan bröts redan i slutet av 1600-talet, men blev aldrig speciellt givande och den var ödelagd under långa perioder. Den lades slutligen ned 1890. De sista åren bröts även en mindre mängd manganmalm och gruvan är den mineralrikaste vid Nordmarksberg. Gruvan är cirka 50 meter djup.

Källor:

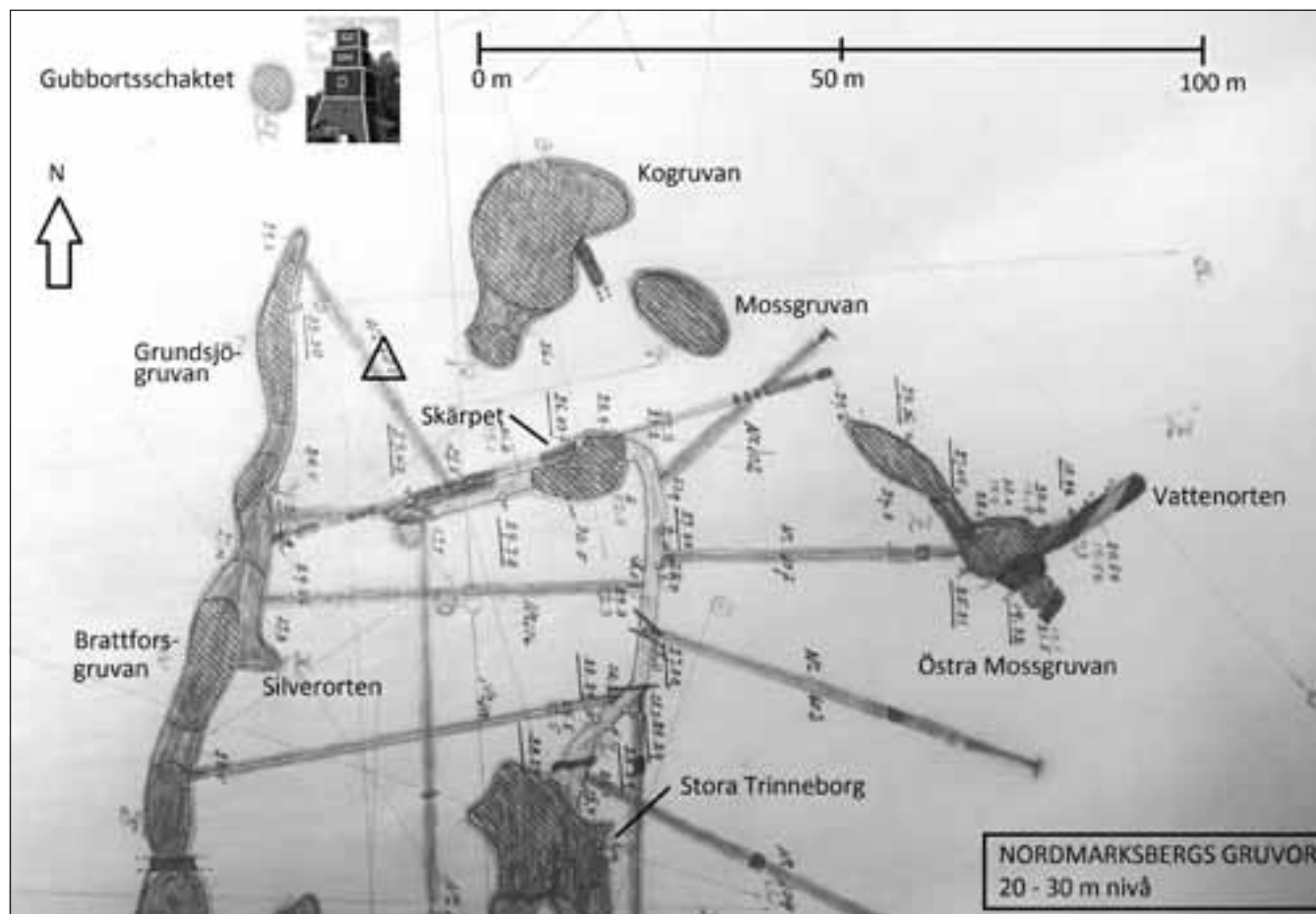
Nordmarks Malmtrakt, Harald Carlborg, Stockholm 1929.
Från malm till mynt och medalj, (Svenskt guld och silver ur Julius Haganders samling), Stockholm 1998.

Egna forskningar i fält vid Nordmarksbergs gruvor.

Silverorten

Silverorten i Brattforsgruvan (se kartan) fick detta namn på grund av att man år 1726 påträffade gediget silver här i en lersköl. Tyvärr var det inte frågan om någon större fyndighet, för silvret var utbrutet redan efter 4 dagar. Den berömda naturforskaren och mystikern Emanuel Swedenborg (1688–1772) skrev om fyndet: *Emellertid blev detta högst efterlängtade och vackra barn icke långlivat, utan avsmnade efter några månader i sin faders armar*. Värt att nämna är också att av silvret slogs en medalj, som på åtsidan visar ett berg med Värmlands vapen och på fransidan en inskrift på latin, i översättning: ”Detta inhemska silver har kommit fram i Nordmarks gruvor ur en matrix av lera, innesluten i järnmalm”. Medaljen återfinns i Riksbankens samling. Silverorten ligger på knappt 30 meters allmän avvägning och är därmed tyvärr vattenfylld.

Slutligen vill jag höja ett varningens finger vad gäller att springa runt i gamla gruvor. Ta det försiktigt, för det kan innebära stora risker och rent av vara livsfarligt. ☹️

Lekvattnets hembygdsförening 90-årsjubilerar Medeltidsmarknad vid Karmenkynna 1–3 juni

VERKSAMHETEN vid hembygdsgården Karmenkynna brukar starta med traditionellt Valborgsmässofirande med vårtalare, brasa, körsång osv. Under sommarsäsongen, 1 juni–31 augusti, är serveringarna öppna på Karmenkynna, Kvarntorp och Ritamäki.

ÅR 2009 KOM en hornhantverkare som kallade sig Horn-Per till Karmenkynna. Han frågade om hembygdsföreningen ville vara med och arrangera en Medeltidsmarknad. Sista helgen i maj anordnas en Medeltidsmarknad i Leksand. Den lockar många besökare. Förhandlingarna och diskussionerna fortsatte och 2011 anordnades en medeltidsmarknad på Karmenkynna. Den blev mycket populär, cirka 2000 besökare kom till marknaden. Allt skulle vara som på medeltiden. Många sydde speciella kläder för att passa in i miljön. Ett tiotal försäljare kom till marknaden för att sälja sina alster. Besökarna kunde köpa skinnvaror, barkbröd, mjöl, medeltidsgodis. Ett värdshus som fick

namnet **Rökta Gäddan**, där serverades medeltida mat till hungriga gäster. På programmet fanns fiolspelare, gycklargruppen Trix – Mareld, sång m.m. Den som gjort något ofog placerades vid skampålen. Tjärbrännare och andra hantverkare fanns också på plats för att visa hur livet tedde sig på medeltiden.

I ÅR ÄR ARRANGÖRERNA väl förberedda. Under vintern har sömmerskor sytt kläder som skall passa till alla funktionärer. En speciell husvagnsparkering kan ta emot de mer långväga gästerna. 🐦

Hembygdsföreningen i Lekvattnet bildades 1922. Den 11 augusti firar föreningen sitt jubileum. Vid starten 1922 fanns 116 medlemmar som då betalade 1 krona i medlemsavgift. Under 30-talet sänktes avgiften till 75 öre.

